

PAŠIJOVÉ HRY V HOŘICÍCH – PŘÍKLAD OBNOVENÉ TRADICE

Marta Ulrychová (Katedra antropologie FF ZU v Plzni)

Ve čtvrtém čísle patnáctého ročníku Národopisné revue (2005) jsem spolu s Markétou Novou uveřejnila rozměrnější příspěvek o pašijových hrách v Hořicích na Šumavě, jenž zahrnoval jejich historii od samého počátku do roku 1936, kdy bylo v místním Schauspielhausu sehráno poslední představení v německém jazyce. Následující navazující text sleduje vývoj her v poválečných letech.

Druhá světová válka, na jejímž počátku byl křesťanský kříž na průčelí hořického Schauspielhausu nahrazen hákovým křížem, umlčela tradici pašijových her na celých deset let. Po všech krutostech válečných let, které prodloužil další bolestný akt, a sice vyhnání německého obyvatelstva z pohraničních oblastí, se zdálo, že nehledě na výměnu obyvatelstva pašijové hry v tomto odlehleém šumavském městečku znovu ožijí. Doba obnovy však byla příliš krátká. Po nastolení komunistického režimu v roce 1948 následovala pauza trvající pětadvacet let. Vznik autorizované české verze Pašijových her v Hořicích není jen zajímavým aktem obnovené tradice, hodným pozornosti etnologa, ale je obdivuhodným počinem s celospolečenským dopadem, zrozeným z několika inspirativních podnětů povolanych jedinců a jejich trpělivé spolupráce s místní komunitou, počinem, který

vydal ovoce, jež je něčím více nežli pouhým povrchním lákadlem turistických atrakcí.

Poslední poválečná představení v letech 1947 a 1948

Tradice pašijových her provozovaných v němčině byla v Hořicích i po druhé světové válce natolik silná, že ani noví osídlenci se od ní neodklonili, ba rozhodli se v ní nadále pokračovat, i když tentokrát v české a zároveň i časově pozměněné verzi. Kladně reagovali na výzvu Jaroslava Tomáše Vetešníka, který dal v roce 1946 impuls pro ustanovení komitétu pro obnovu her. Nově přichozí, vyzvaní k poskytnutí finančních prostředků, reagovali kladně. Stále zde byla k dispozici funkční divadelní budova, již bylo nutno pouze opravit, a zbytky výpravy, vyžadující doplnění.¹

Nácviku se noví obyvatelé Hořic ujali pod vedením J. T. Vetešníka (představitel Krista) a kájovského faráře P. Jana Václava Straky. Do svého odsunu pomáhal novým hercům i Jordan Wiltschko, jehož ztvárnění Krista zvěčnili v roce 1897 američtí filmaři. Český překlad německého textu pořídil Msgr. Antonín Melka z českobudějovické biskupské konzistoře. V této nové, podstatně zkrácené verzi (hrálo se pouze odpoledne), se hry uskutečnily v letech 1947 a 1948.

V prvním obnoveném ročníku Hořičtí předvedli „Rajskou scénu“ a epizody z Nového zákona. Úspěch byl natolik veliký, že finanční náklady spojené s představením pomohl umořit výtěžek ze vstupného. Bylo dokonce natočeno několik propagačních záběrů v podobě amatérského snímku *Krajem českých pašijových her*.

Druhý ročník přetrval až do září roku 1948. Za získané vstupné byl tentokrát pořízen místní rozhlas. Komunistický režim nastolený v únoru téhož roku však znamenal ztroskotání jakýchkoli pokusů o další kontinuitu. Po zákazu představení následovala zprvu devastace, posléze naprosté zničení divadelní budovy i poutního místa v jejím okolí.² Okolnosti průběhu pašijových her z tohoto dvouletí zůstaly zaznamenány formou vzpomínkových vyprávění pamětníků. Do obecní kroniky je v letech 1981 – 1982 zapsal hořický kronikář Václav Šimeček. Další stopy pašijových her můžeme najít v literární oblasti, konkrétně v díle Ladislava Stehlíka³ či v novele Františka Skorunky (*1944) *Hlas velkého chóru*.⁴

Jidášova zrada. Převzato (i další otištěné fotografie) z publikace *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě – Die Passionsspiele in Höritz im Böhmerwald*. Vydala Společnost pro obnovu pašijových her 1997.

Snahy po oživení zapomenutého dědictví po roce 1989

Dnes již stěží zjistíme, kdo byl v roce 1989 skutečným otcem myšlenky obnovit zaniklou tradici. Vynořila se poměrně brzo, hoříčtí občané ji připisují různým osobnostem, její prosazení však jednomyslně spojují s prvním svobodně zvoleným starostou Miroslavem Čunátem. Byla zde však i pamětnice Růžena Hotová, Karel Fila a řada dalších jedinců, kteří koncem roku 1990 založili Společnost pro obnovu pašijových her v Hořicích na Šumavě – Pašije.⁵

Do dění kolem revitalizace pašijových her se zapojili i odborníci z okolních muzeí. Následujícího roku byla v tehdejší Okresnímu muzeu v Českém Krumlově otevřena výstava Petra Jelínka s názvem *Mysterium Hoericense*. Na pašijové hry, zejména na Ammanův text, upozornila také svými příspěvky odborná pracovníce Jihočeského muzea v Českých Budějovicích Hana Krejčová.⁶ Pozadu nezůstal ani regionální tisk, kde P. Jelínek publikoval cyklus příspěvků, v nichž seznamoval širší čtenářskou obec s původem, vývojem, zánikem, ale i myšlenkou obnovy pašijových her.⁷ Svě sympatie k této iniciativě vyjádřil ve svém vánočním pozdravu i českobudějovický biskup Antonín Liška.

Během roku 1991 se společnost Pašije snažila navázat kontakty s rakouskými partnery v Mettmachu, Erlu a St. Margarethen. Následujícího roku (17. 5. 1992) se zástupci společnosti stali hosty pařížského setkání členů mezinárodního společenství Europassion. Zásadním krokem k mezinárodnímu uznání bylo pozdější přijetí Hořických do tohoto společenství, jež bylo v roce 1994 stvrzeno podpisy prezidentů pašijových her z francouzského města Loudéac a rakouského St. Margarethen.

Přípravy inscenace

K obnově her bylo nejprve nutno nalézt a upravit nové dějiště. Mírný svah, na němž se tyčila původní budova, potřebám přírodního divadla nevyhovoval. Mezi návrhy studentů architektury, kteří se zamýšleli nad tím, jak problém co nejlépe vyřešit, zvítězil Libor Pánek. Jeho volba padla na sousední terén bývalé střelnice, jenž nabízel „opačnou“ dispozici. Lesní stěna, před níž byly kdysi umístěny střelecké terče, nabízela malebný prostor, který bylo možné pomocí palisád rozdělit na několik horizontálních rovin. (Domnívám se, že nepřeháním, použijí-li v této souvislosti analogii s „krajčinami“ českých betlémů).

Nad hledištěm, které pojme 512 diváků, je dnes natažena přenosná plachta. Vzniká tak zcela atypická situace, kdy jsou před deštěm chráněni diváci, nikoliv účinkující. Potřebné technické zázemí, vybudované místními obyvateli, plní základní funkci a svou skromností nenarušuje intimitu a přírodní ráz místa.

Absence kostýmů byla vyřešena sponzorským darem píseckého Jitexu, z něhož ženy pod vedením učitelky Aleny Strašrybkové samy kostýmy ušily.

Na výzvu Hořických, shánějících nové herce, zareagovali nejen domácí, ale i zájemci z širšího okolí. První zkoušky proběhly v červnu roku 1992 v kulturním domě na hořickém náměstí.⁸ Jakmile byl vyřešen venkovní prostor, probíhaly zkoušky přímo v terénu, a to za každého počasí.

Tvůrci nové inscenace – Jindřich Pecka, Jaroslav Krček a Antonín Bašta

Co se uměleckého ztvárnění týče, měli Hoříčtí štěstí na výrazné tvůrčí osobnosti. Libreta se ujal historik Jindřich Pecka (1936 – 1998), hudby jeho dlouholetý soupevník hudební skladatel a dirigent Jaroslav Krček (*1939). V průběhu představení dílo promlouvá k posluchačům v podobě předem připravené nahrávky souboru Musica Bohemica, jež zaznívá z reproduktorů.⁹

Po vzniku textové a hudební části spočívala největší tíha nastudování na režisérovi Antonínu Baštovi. Ten zde zúročil všechny zkušenosti profesionálního divadelníka. Podle sdělení pamětníků by se bez jeho přesvědčování a trpělivé práce s amatérskými herci představení jen stěží

Poslední večere.

byla uskutečnila. Mnozí, amatérským divadlem dosud zcela nedotčení obyvatelé Hořicka, se tak dostali do kontaktu s renomovanými profesionály.

Tak jako před sto lety Johann Josef Amman (1852 – 1913), i noví tvůrci se museli do jisté míry vyrovnat s problémem návaznosti na místní tradici. Jako zkušení odborníci si však byli zcela vědomi skutečnosti, že vstupují před zcela odlišné publikum, což je vedlo ke zdravé úvaze zvolit kratší, hodinu a půl trvající verzi, jejíž libreto zpracovává pouze poslední chvíle Kristova života. V diplomové práci, obhájené na katedře německého jazyka Fakulty pedagogické v Plzni, se Michaela Koubová zabývala srovnáním Ammanova a Peckova textu. Oba celky podrobila kvantitativní analýze, přičemž zjistila, že Peckův text tvoří pouhou čtvrtinu textu Ammanova.¹⁰ Správně upozornila na dramatickou sevřenost české verze i Peckovo pojetí Krista jako člověka.

Představení se sestává z osmi obrazů, prologu a epilogu, jež jsou navzájem odděleny hudebními vstupy. Každý z obrazů je členěn několika výstupy vyjma Poslední večeře páně a scény Krista před Velkou radou.

Monology a dialogy jsou psány v próze, verš zaznívá v hudebních částech, přednášených sólistou a sborem. Ke sborovým částem se živým zpěvem přidávají účinkující. Chóru komentujícímu děj je vyhrazeno místo buď v dolní nebo horní části přírodní scenérie, nikdy však v jejím středu. Klíčové dějové momenty se naopak odehrávají uprostřed, pokud možno ve zvýšené rovině. V centrální horní části dochází k ukřižování, zatímco z mrtvých vstalý Kristus se objevuje v nejvyšším dosažitelném bodě. Od roku 1999 se kromě odpoledního

Kristus před Velkou radou.

představení hraje i večer, od roku 2001 je elektrické osvětlení nahrazeno pochodněmi. Namísto bombastického iluzionismu je divák vtažen do scény, dokonale splývající s okolní přírodou. Stálou scénou, omezeným množstvím postav i časovým průběhem tak dílo splňuje požadavky klasického dramatu, usilujícího o jednotu místa, času a děje.

Peckův text, uměřený ve své jednoduchosti, zároveň se však obracející ke vzdělanému publiku, zjevně míří k problémům současného člověka. Míří k očistě společnosti, jež prošla složitým vývojem, během něhož prožila své „selhání víry“ i její ztrátu. Místo efektů směřuje ke kontemplaci, k zamyšlení nad našimi skutky, provázenými pochybnostmi a hledáním. Ruku v ruce s tímto záměrem jde i Krčková hudba, jež umí nést slovo, hudba neodříkající se melodiky, srozumitelná, přístupná jak interpretům, tak posluchačům, přitom naléhavá, hudba nepostrádající charakteristický rukopis svého tvůrce.

Obnova pašijových her

Slavnostní premiéra Peckovy a Krčkovy verze, uskutečněná 29. 6. 1993, byla provázena několika slavnostními akty – v kostele sv. Kateřiny se sloužila slavnostní mše, na náměstí byl odhalen pomník pašijovým hrám, v pamětní síni na faře byla otevřena výstava o jejich historii. V průběhu června a července bylo sehráno celkem šest představení, na nichž se spolu s výše uvedenými tvůrci podílel návrhem scény Antonín Dvořák.

Následující ročník byl korunován přítomností papežského nuncia Giovanniho Coppy, jehož doprovázel českobudějovický biskup Antonín Liška. Hrál se celkem desetkrát, a to od června do září, vždy o víkendových dnech. Arcibiskupa pražského kardinála Miroslava Vlka uvítali v Hořicích roku 1996. To si již pašijové hry získaly značný ohlas v médiích, což do Hořic přivedlo tisíce návštěvníků.¹¹

Nesporným úspěchem bylo ocenění, jehož se Hořice dočkaly v únoru 1997. Na Pražském hradě obdrželi jejich zástupci Cenu za rozvoj místních občanských aktivit nadací Patria a Místo v srdci za rok 1996.

V rámci 5. ročníku (1997) byl v blízkosti zbořeného Spielhausu obnoven pomník Johanna Josefa Ammana. Následující rok přinesl dvě smutné události – zemřeli dva z tvůrců obnovené inscenace Jindřich Pecka a Antonín Bašta. Obětavého režiséra od té doby zastoupil Jiří Šesták.

Zároveň se Hořice opět staly zajímavým objektem pro filmaře. Scénárista a režisér Zdeněk Flídr zde nejprve natočil film *Mysterium Hoericense* (Česká televize 1998, reprízován byl o dva roky později na programu ČT 2), později jej zaujal osud hořických Němců. Vznikly tak dva dokumenty, první v české, druhý v německé verzi. Oběma snímkům poskytl podporu Česko-německý fond budoucnosti, Institutum Bohemicum, Kulturwerk der Ackermannngemeide a Bayerischer Rundfunk. Podobně jako předešlý film i tyto dokumenty, přinášející rozhovory s pamětníky, vzbudily na obou stranách hranice zaslouženou pozornost.¹² V roce 2000 byla instalována stálá výstava o pašijových hrách v přízemních prostorách budovy bývalé základní školy. Mapuje historii hořických pašijových her od počátků do současnosti.

Popis aktuálního stavu

Z počtu představení a jejich návštěvnosti, jež jsem zaznamenala v roce 2006, je evidentní odliv zájmu širší divácké veřejnosti.¹³ Tento jev si vysvětluji jednak nasyceností diváckého zájmu, jednak zdražením jízdného a ubytování. (V místním pensionu Passion jsem byla

toho dne jediným hostem!). Jak jsem cestou do Hořic poznala, nejsou pašijové hry v regionu chápány jako výjimečná a významná událost, o čemž mne přesvědčila absence poutačů na hlavním silničním tahu z Českého Krumlova. Diváci se rekrutovali převážně z rodinných příslušníků herců, stálých návštěvníků, mezi něž patří obyvatelé Českého Krumlova, majitelé okolních rekreačních objektů, zatímco menší část představovali turisté, kteří sem zavítali z důvodu cíleného zájmu. Když jsem několika hercům položila otázku, zda je tato skutečnost neodrazuje, odpověděli záporně. Byli by dokonce ochotni přistoupit na tzv. čistou hru. Absolvování zkoušek, předcházejících představení, jakož i požitek ze společné hry a radost z úspěchu vítězí nad pragmatickým uvažováním. Léto si herci bez pašijových her nedokážou představit. Ačkoliv obnovená tradice představení trvá pouhých čtrnáct let, vytváří se zde zárodek generační posloupnosti, který tradici udržoval při životě v předválečných letech.¹⁴ Podobně jako tehdy, i dnes má věková struktura účinkujících široké rozpětí. Přítomnost dětí a zainteresovanost rodin by mohl být jedním z hlavních faktorů udržení obnovené tradice.

Marie a Magdalena.

Návštěva církevních hodnostářů.

POZNÁMKY:

1. Za druhé světové války budova sloužila jako sklad vojenského materiálu. Srov. Jelínek, P.: *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě*. Společnost pro obnovu pašijových her, nestr., 1997.
2. Budova byla nejprve proměněna v ovčín a stodolu, posléze byly její dřevěné části rozebrány. Zděná část vzala za své v roce 1966 spolu s nedalekým kostelíkem sv. Anny. Oba objekty byly zničeny trhavinou. Srov. Jelínek, P.: c.d.
3. Stehlík, Ladislav: *Země zamyšlená, 3.díl*. Praha: Čs. spisovatel 1970, s.343-344.
4. Skorunka, F.: *Hlas velkého chóru*. Praha: Československý spisovatel 1982.
5. První valná hromada nezávislé dobrovolné organizace Pašije se uskutečnila 27. 10.1990.
6. Krejčová, H.: *Z historie hořické pašijové hry*. In: Fröhlich, J. (ed.): Výběr z prací členů historického klubu. České Budějovice: Jihočeské muzeum 1991; táž: *Úvodem*. In: Krejča, F. (ed.): Sborníček – pašijová hra z Hořic na Šumavě. České Budějovice: Jihočeské muzeum 1990.
7. Jelínek, P.: *Pašijové hry v Hořicích*. Českokrumlovsko – týdeník českokrumlovského regionu roč. 2, 1991, č.13. s. 5; č. 14, s. 5; č.17, s. 5; č.18, s. 5; č. 20, s. 5; č. 21, s. 5; č. 22, s. 5; č. 25, s. 5; č. 26, s. 5; č. 27, s. 5.
8. První zkoušku předcházelo 20. 6. 1992 slavnostní odpoledne, zahájené mší v kostele sv. Kateřiny celebrouvanou českokrumlovským vikářem Emilem Soukupem. Vokálně instrumentálního doprovodu se ujali salesiáni z Českých Budějovic. V domě kultury následovala neformální beseda s režisérem Jihočeského divadla v Českých Budějovicích Antonínem Baštou. Byly zde také přijaty závazné přihlášky zájemců o vystoupení.
9. Nahrávka dvanácti hudebních čísel a části textu byla později distribuována v podobě mg. kazety s titulem *Mysterium Hoericense. Hořické pašijové hry*. Vydala ji Nadace Musica Bohemica v Praze v roce 1993. Pod vedením Jaroslava Krčka hraje Musica Bohemica, sóla zpívá Lubomír Vraspír, sborové části Komorní sbor Praha pod vedením Jiřího Koláře. Mluvené slovo přednáší Radovan Lukavský.
10. Koubová, M.: *Geschichte und Gegenwart der Passionsspiele in Hóritz im Böhmerwald*. FPE Plzeň 2003, s. 80.
11. V prvních čtyřech ročnících, během nichž se uskutečnilo 36 představení, Hořice navštívilo téměř 10 tisíc diváků z tuzemska i ze zahraničí. Jelínek, P.: *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě*, c.d.
12. *Hořičtí Němci včera a dnes*. Televizní dokument. Režie Zdeněk Flídr. Vyrobita Česká televize ve spolupráci s Česko-německým fondem budoucnosti, tvůrčí skupina Karla Dvořáka a ZF Film 2002.
13. V roce 2006 byla sehrána pouhá čtyři představení, odpolední a večerní ve dnech 12. 8. a 19. 8. Zúčastnila jsem se dne 19. 8. obou představení, počet diváků jsem odhadla na 150 na každém z nich.
14. To ostatně potvrdil v rozhovoru, vedeném v roce 2004 Markétou Novou, bývalý představitel Krista Josef Šuga, povoláním lesní dělník.

Summary

Passion Plays in Hořice – an example of renewed tradition

The entry freely linking to the essay printed at NR in 2005, deals with the Passion Plays renewed tradition in Šumava within the after-war period, i.e. from 1945 until now. The author pays a special attention to the after-1989 restoration of almost forgotten inheritance. The restoration of Passion Plays, being played not in German but in Czech language now, is resulting from the co-operation of a group established around the first after-revolutionary Mayor of Hořice, Miroslav Čunát. Among the members of that group were Jindřich Pecka, historian from České Budějovice, Jaroslav Krček, composer, and Antonín Bašta, movie director from České Budějovice. First night of the new Czech version accompanied with recorded music by Musica Bohemica, took place on 29 June 1993. The entry remembers the attendance of cultural life's important personalities, the theme elaboration in form of documentaries and the permanent exhibition in the local school building.

Key words: Folk theatre, Passion Plays, renewed tradition, Hořice, Musica Bohemica, Jaroslav Krček